

28.10.2003

642/4/02 ja 643/4/02

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha Haapamäki

LÄSNÄOLO KOTIETSINNÄSSÄ JA KOTIETSINTÄPÖYTÄKIRJA

1

KANTELUT

642/4/02

A arvosteli 4.3.2002 päivätyssä kirjeessään Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen menettelyä kotietsinnässä. A:n mukaan Bandidos mc:n kerhotiloihin 30.10.2001 tehdyllä kotietsinnällä paikalla olleet kerhon edustajat vietiin pois eikä heidän sallittu toimia etsinnän todistajina. Lisäksi A arvosteli sitä, että kotietsintäpöytäkirjassa ei ollut mainittu kaikkia etsinnällä mukana olleita poliisimiehiä.

643/4/02

A arvosteli 5.3.2002 päivätyssä kirjeessään Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen Bandidos mc:n kerhotiloihin 20.10., 30.10 ja 10.11.2001 toimittamia kotietsintöjä. A:n mukaan "ylenmääräinen tai peräti tahallinen lattioiden, seinien ja kattojen rikkominen ei ole korrektia poliisin toimintaa". Lisäksi A toivoi oikeusasiamiestä ottamaan kantaa myös siihen, onko poliisi tai valtio korvausvelvollinen asiassa.

3

RATKAISU

3.1

Läsnäolo kotietsinnässä

Helsingin kihlakunnan poliisilaitos toimitti rikoskomisario B:n määräyksestä 30.10.2001 kotietsinnän Bandidos mc -nimisen moottoripyöräkerhon kerhotiloissa. Selvityksen mukaan toimitusmiehenä oli rikosylikonstaapeli C. Paikalle olleet kerhon edustajat vietiin heti kuulusteluihin Pasilaan, joten paikalle ei jäänyt muita kuin poliisimiehiä. B:n mukaan oli varmaankin sovittu, että jos varastettua tavaraa löytyy, kaikki paikalla olleet tuodaan kuulusteluun. C toteaa, että kotietsintää suorittavien poliisimiesten työturvallisuutta ei voitu vaarantaa päästämällä kerholaisia liikkumaan samoissa tiloissa etsijöiden kanssa. Hän kertoo myös toimineensa saamiensa ohjeiden ja suunnitelman mukaisesti.

Pakkokeinolain (PKL) 5 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan sille, jonka luona kotietsintä pidetään, tai hänen poissa ollessaan jollekin hänen talonväkeensä kuuluvalla paikalla olevalle on annettava tilaisuus olla etsinnässä saapuvilla ja kutsua siihen todistaja, jollei se viivytä toimitusta. Laissa on siten haluttu antaa kotietsinnän kohteena olevan paikan haltijalle mahdollisuus olla läsnä etsinnässä valvomassa etujaan.

Tässä tapauksessa on ollut erityistä se, että Helsingin käräjäoikeus on (lainvoimaa vailla olevalla tuomiolla) katsonut erään poliisimiehen anastaneen puheena olevan kotietsinnän yhteydessä kerhon tiloista omaisuutta. On mielestäni selvää, että paikan haltijan (ja todistajan) läsnäolo on omiaan estämään tämäntyyppisiä - sinänsä hyvin harvinaisia - tilanteita ja tämä lienee yksi säännöksen tarkoituksena. Tällainen menettely myös lisää poliisin toiminnan "läpinäkyvyyttä" ja estää käsitykseni mukaan epäluulojen syntymistä.

Paikalla olleet kerholaiset ovat mielestäni olleet puheena olevan lainkohdan mielessä ainakin "talonväkeen kuuluvia" henkilöitä. Olen samaa mieltä kuin poliisipäällikkö D, joka toteaa lausunnossaan, että kun kerholaisia oli kotietsinnän alkaessa paikalla, ei se, että ainakin joku heistä olisi ollut läsnä kotietsinnällä, olisi viivästyttänyt kotietsintää. Täten aiemmin PKL:ssa mainittua perustetta kotietsinnän toimittamiselle tarjoamatta paikan haltijalle mahdollisuutta olla läsnä kotietsinnässä ei ole ollut käsillä. PKL ei mainitse poliisin työturvallisuutta tällaisena perusteena. Eri asia on, olisiko perusteltua, että laissa olisi säännös, joka oikeuttaisi ainakin joissain tapauksissa toimittamaan kotietsinnässä läsnä oleville henkilöille turvallisuuden tarkastuksen.

On tietysti mahdollista, että paikan haltija tai hänen kutsumansa todistaja käyttäytyvät niin, että kotietsintä käy mahdottomaksi tai sen tarkoitus olennaisesti vaarantuu. Tällöin on käsitykseni mukaan mahdollista, ettei heidän sallita olla läsnä kotietsinnällä. Tuollaista tilannetta voidaan nimittäin mielestäni perustellusti tulkita siten, että kotietsintä viivästyisi, jos paikan haltijan annettaisiin olla läsnä. Lainkohdan ilmaisu "jollei se viivytä toimitusta" viittaa kuitenkin varmuuteen tai ainakin erittäin vahvaan todennäköisyyteen. Siinä ei todeta esim. että "jollei ole syytä olettaa, että se viivästyttää toimitusta". Nähdäkseni onkin edellytettävä jo tapahtunutta konkreettista ja olennaista häiriötä, jota ei kyetä muulla tavoin (esim. vartioinnilla) estää. Joissain tapauksissa voi kysymys olla myös haitanteosta virkamiehelle (rikoslaki 16 luku 3 §). Keneltäkään ei kuitenkaan voida ilman vahvoja perusteita kieltää kaikille kotietsinnän kohteille lähtökohtaisesti kuuluvaa läsnäolo-oikeutta. Viime kädessä kysymys on yksityiselämän ja kotirauhan suojan turvaamisesta.

Mitään konkreettista häiriötilannetta ei ole väitetty tapahtuneen puheena olevan kotietsinnän yhteydessä. Haluamatta mitenkään vähätellä työturvallisuusnäkökohtien tärkeää merkitystä poliisityössä en tässä tapauksessa näe perusteita sille arviolta, että poliisin työturvallisuus olisi sanottavasti vaarantunut, vaikka jonkun kerholaisista olisikin sallittu olla läsnä kotietsintäpaikalla. Paikalla oli varsin lukuisa joukko poliisimiehiä. Tässä tapauksessa selvityksestä ei käy varmuudella ilmi, otettiinko kerholaiset kiinni

– tällöinhän poliisilla olisi vielä ollut oikeus toimittaa heille turvallisuustarkastus.

Tässä asiassa ei mielestäni ole tullut esiin seikkoja, jotka osoittaisivat, että kuulustelut olisivat olleet niin kiireellisiä, että tämän vuoksi ketään kerholaisista ei olisi voitu jättää seuraamaan kotietsintää. Jos paikalle olisi jäänyt vain yksi kerholainen, ei nähdäkseni olisi ollut vaaraa myöskään siitä, että kerholaiset olisivat päässeet vaikuttamaan toistensa kertomuksiin.

Totean vielä, että poliisiin tulee oma-aloitteisesti tarjota tilaisuutta olla läsnä kotietsinnällä eikä antaa tätä mahdollisuutta vain mikäli paikan haltija tätä erikseen pyytää.

Katson edellä toteamani perusteella, että 30.10.2001 toimitetussa kotietsinnässä on toimittu vastoin PKL 5 luvun 5 §:n 2 momenttia. Saatan tämän käsitykseni kotietsinnästä määränneen rikoskomisario B:n tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestä. Lähetän jäljennöksen päätöksestäni tiedoksi myös rikosylikonstaapeli C:lle.

3.2

Kotietsintäpöytäkirja

Selvityksen mukaan kotietsintäpaikalla 30.10.2001 tehtyyn kotietsintäpöytäkirjaan oli merkitty kaikki paikalla olleet poliisimiehet ja heidän etsintäalueensa. Kaikkia poliisimiehiä ei kuitenkaan jostain syystä tallennettu rikosilmoitusjärjestelmään, joten sieltä tulostetuista pöytäkirjoista eivät käy ilmi kaikki läsnäolijat.

Kuten poliisipäällikkö D:n lausunnosta käy ilmi, pitää kotietsintäpöytäkirjaan poliisin sisäisen ohjeistuksen mukaan merkitä kaikki läsnäolijat. Tämä onkin tärkeää mm. toimenpiteiden kohteiden tai siinä muutoin mukana olleiden oikeusturvan ja tapahtumien jälkikäteisen selvittämisen kannalta. Viittaan tässä myös edellä mainittuun käräjäoikeuden tuomioon: kotietsintäpöytäkirjassa ei ole mainittu em. anastuksesta tuomittua poliisimiestä. Minulla ei kuitenkaan ole aihetta epäillä, että anastuksella ja tällä pöytäkirjan puutteellisuudella olisi mitään yhteyttä.

Käytettävissä olevasta selvityksestä ei käy ilmi, kuka olisi vastuussa edellä todetusta pöytäkirjan puutteellisuudesta. En katso olevan aihetta ryhtyä selvittämään tätä kysymystä tarkemmin, vaan pidän riittävänä, että kiinnitän poliisilaitoksen huomiota tapahtuneeseen. Asia lienee syytä käsitellä poliisilaitoksen sisäisessä koulutuksessa.

3.3

Kotietsinnöillä aiheutuneet vahingot

PKL 5 luvun 5 §:n mukaan kotietsintä on toimitettava siten, että siitä ei aiheudu haittaa tai vahinkoa enempää kuin on välttämätöntä. Huone tai säilytyspaikka saadaan, jos se on tarpeellista, avata voimakeinoja käyttäen. Toimituksen päätyttyä on sillä tavoin avattu paikka sopivalla tavalla jälleen

suljettava.

Kantelussa ei tarkemmin yksilöidä, mitä vahinkoja puheena olevien kolmen kotietsinnän yhteydessä olisi aiheutettu. Käytettävissä olevan selvityksen perusteella on ilmeistä, että ainakin joitain säilytyspaikkoja on avattu väkivalloin. Tällaisia tapahtumia on ymmärtääkseni kirjattu esimerkiksi kotietsintäpöytäkirjaan 20.10.2001. Tällaiseen väkivallan käyttöön poliisilla on edellä mainitun lainkohdan nojalla oikeus. Käytettävissä olevan selvityksen perusteella ei ole aihetta epäillä, että kerhohuoneistoa olisi tarpeettomasti vahingoitettu.

Ainoa selvityksestä ilmi käyvä muuntyyppinen vahinko on se, että kerhotilan keittiön katto (selvityksen mukaan vahingossa) rikkoutui kotietsinnässä 20.10.2001, kun poliisimies oli tarkastamassa sen yläpuolista tilaa. Käsitykseni mukaan tämäkin poikkeuksellinen tapahtuma olisi tullut kirjata pöytäkirjaan, kun se on tullut etsintää johtaneen ylikonstaapeli E:n tietoon. Saatan tämän käsitykseni E:n tietoon.

Korostan, että vahingonkorvauksista päättäminen ei kuulu oikeusasiamiehen toimivaltaan. Yllä esitettyä enemmän kannan ottaminen on myös kantelun ylimalkaisuuden vuoksi mahdotonta. Mikäli kotietsintöjen kohteilla on vahingonkorvausvaatimuksia, lienee syytä ensiksi ottaa yhteyttä Helsingin kihlakunnan poliisilaitokseen ja neuvotella asiasta. Mikäli vahingonkorvausasia on riittävä, siitä päättää viime kädessä tuomioistuim.

4

TOIMENPITEET

Kiinnitän rikoskomisario B:n ja rikosylikonstaapeli C:n huomiota kohdassa 3.1 lainvastaisena pitämäni menettelyyn ja ylikonstaapeli E:n huomiota kohdassa 3.3 esittämäni käsitykseen kotietsintäpöytäkirjaan merkittävistä tapahtumista. Lisäksi kiinnitän poliisilaitoksen huomiota kohdassa 3.2 lausumaani siitä, että kotietsintäpöytäkirjaan tulee merkitä kaikki läsnäolijat. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni tiedoksi B:lle, C:lle, E:lle ja poliisilaitokselle.

Muihin toimenpiteisiin kantelu ei anna aihetta.

28.10.2003

644/4/02

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha Haapamäki

LÄSNÄOLO KOTIETSINNÄSSÄ

1

KANTELU

A arvosteli 4.3.2002 päivätyssä kirjeessään Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen menettelyä kotietsinnässä. A:n mukaan Bandidos mc:n kerhotiloihin 10.11.2001 tehdyllä kotietsinnällä ei paikalla olleiden kerhon edustajien sallittu toimia todistajina vaan heidät "istutettiin oleskeluflan nurkkaan". Lisäksi A arvosteli muutoinkin kotietsinnän toimittaneen rikosylikonstaapelin menettelyä.

3 RATKAISU

Helsingin kihlakunnan poliisilaitos toimitti rikoskomisario B:n määräyksestä 10.11.2001 kotietsinnän Bandidos mc -nimisen moottoripyöräkerhon kerhotiloissa. Selvityksen mukaan toimitusmiehenä oli rikosylikonstaapeli C ja kotietsintäpöytäkirjan mukaan paikalla oli kolme kerhon edustajiksi katsottavaa henkilöä.

Rikosylikonstaapeli C:n mukaan poliisilla ei ollut muuta mahdollisuutta vahtia näitä kolmea henkilöä kuin pitämällä heidät yhdessä samassa tilassa. Kotietsintää suorittavien poliisimiesten työturvallisuutta ei voitu C:n mukaan vaarantaa päästämällä kerholaiset liikkumaan vapaasti kerhon n. 600 neliömetrin tiloissa. C toteaa, että kukaan heistä ei pyytänyt poliisilta päästä todistamaan kotietsintää. Käytettävissä olevan selvityksen perusteella tästä menettelystä vastaa C – käytettävissä olevan selvityksen perusteella ei ole tullut ilmi, että rikoskomisario B olisi määrännyt meneteltäväksi kantelussa arvoasteellulla tavalla.

Pakkokeinolain (PKL) 5 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan sille, jonka luona kotietsintä pidetään, tai hänen poissa ollessaan jollekin hänen talonväkeensä kuuluvalle paikalla olevalle on annettava tilaisuus olla etsinnässä saapuvilla ja kutsua siihen todistaja, jollei se viivytä toimitusta.

Paikalla olleet kerholaiset ovat olleet mielestäni puheena olevan lainkohdan mielessä ainakin "talonväkeen kuuluvia" henkilöitä. Kun he olivat jo paikalla, ei se, että joku heistä olisi ollut läsnä kotietsinnässä, olisi viivästyttänyt etsintää. Tämän toteaa myös poliisipäällikkö D lausunnossaan. Selvää on mielestäni myös se, että kun kerholaiset eivät saaneet liikkua kotietsinnän aikana, he eivät ole olleet "saapuvilla etsinnässä" siten kuin PKL:ssa tarkoitetaan, vaikka heitä ei rakennuksesta poistettukaan. Kysehän on siitä, että paikan haltijan tulee voida halutessaan seurata, miten kotietsintä toimitetaan ja näin valvoa etujaan.

Ainoa PKL:ssa olevaa perustetta kotietsinnän toimittamiselle tarjoamatta paikan haltijalle mahdollisuutta olla läsnä etsinnässä ei siis ole ollut käsillä. PKL ei mainitse poliisin työturvallisuutta tällaisena perusteena. Eri asia on, olisiko perusteltua, että laissa olisi esimerkiksi säännös, joka oikeuttaisi ainakin joissain tapauksissa toimittamaan kotietsinnässä läsnä oleville henkilöille turvallisuustarkastuksen.

On tietysti mahdollista, että paikan haltija tai hänen kutsumansa todistaja käyttäytyvät niin, että kotietsintä käy mahdottomaksi tai sen tarkoitus olennaisesti vaarantuu. Tällöin on käsitykseni mukaan mahdollista, ettei heidän sallita olla läsnä kotietsinnällä. Tuollaista tilannetta voidaan nimittäin mielestäni perustellusti tulkita siten, että kotietsintä viivästyisi, jos paikan haltijan annettaisiin olla läsnä. Lainkohdan ilmaisu "jollei se viivytä toimitusta" viittaa kuitenkin varmuuteen tai ainakin erittäin vahvaan todennäköisyyteen. Siinä ei todeta esim. että "jollei ole syytä olettaa, että se viivästyttää toimitusta". Nähdäkseni onkin edellytettävä jo tapahtunutta konkreettista ja olennaista häiriötä, jota ei kyetä muulla tavoin (esim. vartioinnilla) estää. Joissain tapauksissa voi kysymys olla myös haitanteosta virkamiehelle (rikoslaki 16 luku 3 §). Keneltäkään ei kuitenkaan voida ilman vahvoja perusteita kieltää kaikille kotietsinnän kohteille lähtökohtaisesti kuuluvaa läsnäolo-oikeutta. Viime kädessä kysymys on yksityiselämän ja kotirauhan suojan turvaamisesta.

Mitään konkreettista häiriötilannetta ei ole väitetty tapahtuneen puheena olevan kotietsinnän yhteydessä. Haluamatta mitenkään vähätellä työturvallisuusnäkökohtien tärkeää merkitystä poliisityössä en tässä tapauksessa näe juurikaan perusteita sellaiselle arviolle, että poliisin työturvallisuus olisi vaarantunut, vaikka jonkun kerholaisista olisikin sallittu olla etsinnässä läsnä. Paikallahan oli varsin lukuisa joukko poliisimiehiä.

Totean vielä, että poliisin tulee oma-aloitteisesti tarjota tilaisuutta olla läsnä etsinnässä eikä antaa tätä mahdollisuutta vain erikseen esitetystä pyynnöstä. Tässä tapauksessa kerholaiset on sitä paitsi nimenomaan päätetty pitää kerhon oleskelutilassa ja tämäkin jo lienee antanut heille selvän viestin siitä, että muu menettely ei olisi tullut kysymykseen.

Katson edellä toteamani perusteella, että kotietsinnässä on toimittu vastoin PKL 5 luvun 4 §:n 2 momenttia. Saatan tämän käsitykseni kotietsinnän toimitusmiehenä toimineen rikosylikonstaapeli C:n tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestä tiedoksi.

Muutoin ei ole tullut ilmi aihetta epäillä, että rikosylikonstaapeli C olisi menetellyt kantelussa väitetyllä tavalla lainvastaisesti tai laiminlyönyt velvollisuuksiaan.